

Krise? Jak kde...

Internetový vyhledávač nám po zadání sousloví „ekonomická krize“ vrátí zhruba jeden milion referencí. Také v současné době se ekonomická krize opět stává hlavním tématem zpráv a analýz, neznamená to ale, že by postihla veškerá odvětví naší ekonomiky.

Z úst moderátorů televizních zpráv jsme v roce 2009 poměrně často slyšeli o krizi a o jejím dopadu na hospodářství Česka. Nejpatrněji se tento fenomén projevil ve snížení ekonomického růstu, v poklesu objemu vývozu z naší země a v nárůstu počtu nezaměstnaných. Ani ICT sektor nebyl ušetřen negativních dopadů krize. S odstupem času a zároveň vyzbrojeni aktuálními daty se můžeme na rok 2009 podívat detailněji, konkrétně na příkladu právě ICT sektoru.

Krizový rok 2009 postihl odvětví ICT sektoru různě.

Propad vývozu

Na vývoz a dovoz ICT se z poněkud odlišného pohledu zaměřuje následující článek *Automobily versus ICT*

zboží aneb co říkají statistiky dovozu a vývozu, s. 11. My se v této chvíli zaměříme pouze obecně na vývoz exportu ICT zboží z Česka. Z časové řady (graf 1) lze vypožorovat, jak

zásadně se ekonomická krize projevila právě na exportu ICT komodit. Celkový objem vyvezeného ICT zboží v roce 2009 meziročně klesl o 13 % a jednalo se o vůbec první meziroční pokles vývozu tohoto zboží v historii samostatné republiky. Překvapivě ve sledovaném roce nedošlo ke snížení objemu vývozu IT služeb, na druhou stranu je třeba podotknout, že vývoz IT služeb z Česka meziročně značně fluktuuje a taky dosahuje přibližně pouze 5 % hodnoty vývozu ICT zboží.

Německo v roce 2009 nesnížil, ale naopak meziročně stoupl o 2 %. Zároveň však v roce 2009 razantně spadl objem vývozu ICT zboží do všech ostatních západoevropských zemí. Například jen do zemí původní evropské patnáctky meziročně poklesl vývoz ICT zboží z Česka o desetinu (tabulka na s. 9).

Nižší vývoz – nižší tržby

Pokles vývozu se v roce 2009 neprehlédnutelně projevil i ve snížení objemu tržeb u ICT zpracovatelského průmyslu, a to meziročně o plných 13 %. Tato jednoznačná korelace vcelku jasně poukazuje na bezprecedentní závislost českého ICT zpracovatelského průmyslu na exportu. Zjednodušeně můžeme konstatovat, že to, co se u nás v tomto odvětví vyrobí, putuje vesměs za naše hranice. Stejně se snížily i tržby u velkoobchodu s ICT zbožím. Ty v roce 2009 meziročně oslabily také o 13 %. V tomto případě se projevila nižší

Co je ICT sektor

ICT sektor je definován jako kombinace ekonomických činností produkujících výrobky (technologie) a poskytujících služby, jež jsou primárně určeny k zpracování, komunikaci a distribuci informací elektronickou cestou, včetně jejich zachycení, ukládání, přenosu a zobrazení (OECD 2007). Seznam ekonomických činností zařazených do ICT sektoru je vymezen prostřednictvím Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE) do čtyř hlavních skupin:

- **ICT zpracovatelský průmysl** (výroba počítačů, komunikačního zařízení, spotřební elektroniky a elektronických součástek: CZ NACE 26.1-26.4 a 26.8)
- **Obchod s ICT** (velkoobchod s počítači a komunikačním zařízením CZ NACE 46.5)
- **Telekomunikační činnosti** (CZ-NACE 61)
- **IT služby** (vydávání softwaru, programování a jiné IT činnosti: CZ NACE 58.2; 62, 63.1 a 95.1)

Údaje za Českou republiku pocházejí z ročního Strukturálního šetření ekonomických subjektů vybraných produkčních odvětví P4-01 a P5-01. Údaje z tohoto zdroje se z metodologických důvodů mohou lišit od údajů publikovaných z jiných zdrojů. Podrobné informace k tomuto tématu naleznete na: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ict_sektor

Závislost na Německu? Opravdu?

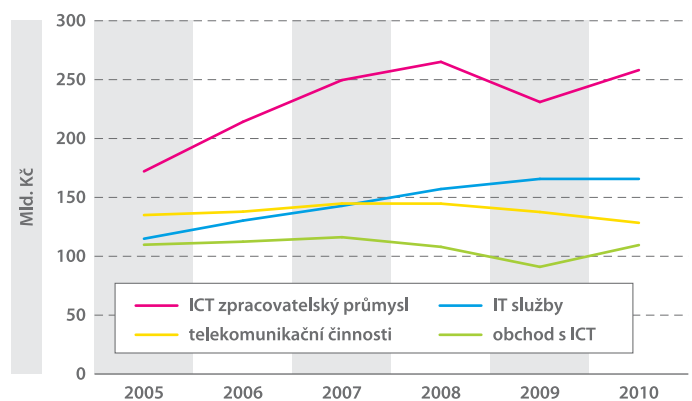
Náš západní soused – Německo – má punc klíčového odběratele zboží z Česka. Nejednou zaslechneme, že pokles poptávky v Německu bude mít neblahý dopad na české exportéry. Z tohoto pohledu se jako zajímavý jeví údaj vypovídající o celkovém objemu vývozu právě přes naše západní hranice. Nejenže se objem vývozu ICT zboží do

Graf 1 | Vývoz ICT zboží z ČR mezi lety 2005 a 2010

Zdroj: ČSÚ

Graf 2 | Tržby v ICT sektoru v letech 2005 až 2010

Zdroj: ČSÚ

poptávka po ICT zboží, a to jak ze strany domácností a jednotlivců, tak především podnikatelských subjektů. S poklesem tržeb za prodej ICT zboží souvisí i pokles dovozu tohoto zboží do České republiky téměř o 10 %. Tento pokles se týkal především hotových ICT výrobků, jako jsou osobní počítače, mobilní telefony a spotřební elektronika.

O poznání lépe si vedly telekomunikační služby, ty registrovaly pokles tržeb na úrovni 5 %. Zcela jiný obrázek nabízí oblast IT služeb, kde se tržby meziročně zvýšily téměř o 6 %.

Změna objemu vývozu ICT zboží z Česka do vybraných zemí EU (rok 2008 – 100 %)

	2009	2010
Německo	102	134
Nizozemsko	87	89
Spojené království	84	97
Francie	88	99
Itálie	87	97
Polsko	67	82
Slovensko	91	116
Španělsko	70	80
EU15	90	105
EU27	88	103

Zdroj: ČSÚ

Celkově se neubráníme závěru, že krizový rok 2009 postihl různá odvětví ICT sektoru značně odlišně. Nejhorší se tento rok projevil na ICT zpracovatelském průmyslu, měřeno objemem tržeb. Oproti tomu odvětví IT služby vyvázly z krizového roku bez větší újmy.

Co s tím?

Manažeři a zaměstnavatelé jistě sledovali nelichotivé ukazatele a statistiky se vzrůstajícími obavami. A jaká byla jejich opatření? Firmy působící na území Česka poměrně promptně reagovaly.

Postavení ICT sektoru v české ekonomice

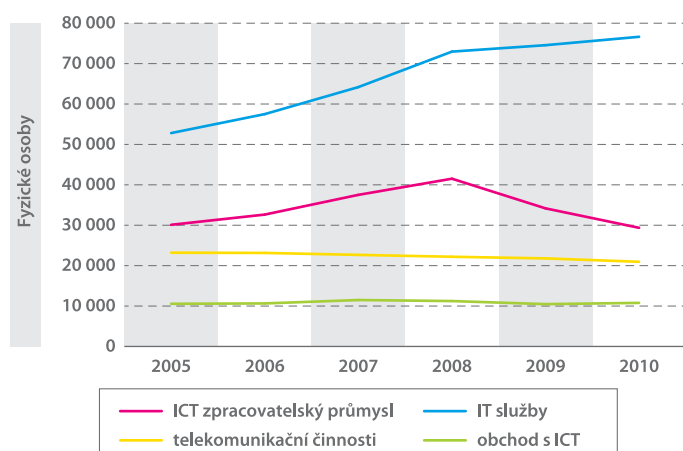
V roce 2010 bylo v ICT sektoru **zaměstnáno** celkem téměř 140 tis. osob a jejich podíl na celkové zaměstnanosti v Česku se přiblížil 3 %. Více jak polovina (56 %) z těchto lidí pracuje v podnicích s převážující činností v oblasti poskytování IT služeb, pětina ve výrobě ICT (ICT zpracovatelský průmysl), 15 % v telekomunikacích a 8 % ve velkoobchodu s ICT.

Od roku 1995 vzrostla **hodnota tržeb** realizovaných v podnicích vyrábějících ICT nejvíce ze všech sledovaných odvětví zpracovatelského průmyslu, a to z asi 20 miliard korun na 257 miliard v roce 2010. ICT průmysl představoval v roce 2010 hned po automobilovém průmyslu, co do hodnoty tržeb, nejvýznamnější odvětví ve zpracovatelském průmyslu. Stejný nárůst, tj. více jak desetinásobný, byl za posledních deset let zaznamenán i u podniků s převážující činností v oblasti poskytování IT služeb.

Na **tvorbě HDP** se ICT sektor v Česku v roce 2010 podílel 4,5 %, a to především díky IT službám a telekomunikačním činnostem, které dohromady tvoří více než 80 % z přidané hodnoty vytvořené v ICT sektoru. Od roku 2005 se již podíl ICT průmyslu na hrubé přidané hodnotě vytvořené ve zpracovatelském průmyslu výrazně nemění a pohybuje se okolo 3 %.

Oproti tomu významně roste podíl přidané hodnoty vytvořené podniky s převážující činností v oblasti IT služeb (podíl IT služeb na HDP se v roce 2005 pohyboval okolo 1,5; v roce 2010 dosáhl již 2 %). Podíl podniků s převážující činností v oblasti telekomunikací na HDP dosáhl nejvyšších hodnot v letech 2002 a 2003 (kolem 2,3 %), v roce 2010 se pak pohyboval okolo 1,8 % HDP.

ICT sektor se u nás v roce 2010 podílel 13 % na celkových **výdajích na výzkum a vývoj** uskutečněných v podnikatelském sektoru. Dohromady podniky v ICT sektoru utratily za výzkum a vývoj (VaV) 4,8 miliard korun, ale jen 12 % připadalo na podniky vyrábějící ICT (ICT zpracovatelský průmysl). V posledních letech roste především význam výzkumu a vývoje v IT službách a naopak v ICT průmyslu u nás výdaje na VaV klesají.

Graf 3 | Počet zaměstnaných osob v jednotlivých odvětvích ICT sektoru mezi lety 2005 a 2010

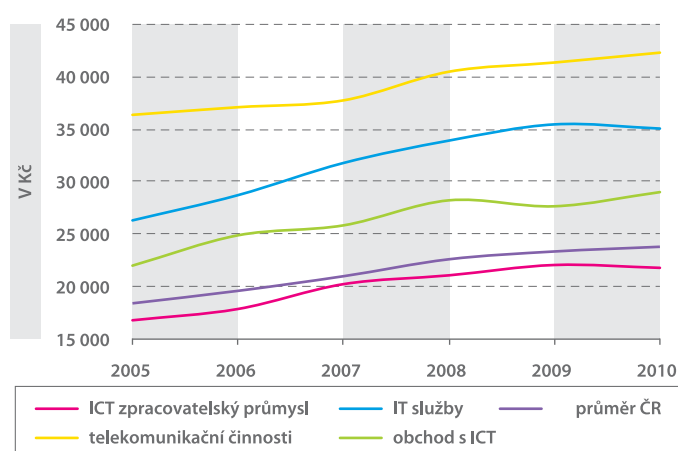
Zdroj: ČSÚ

Zejména v ICT zpracovatelském průmyslu značně ubylo zaměstnanců (meziročně o 17 %) a byly redukovány investice.

Obdobně také v oblasti telekomunikačních služeb klesl počet zaměstnaných osob (o 2 %), avšak zde se jedná spíše o dlouhodobý trend. Za blízký stagnaci můžeme označit vývoj zaměstnanosti a investic v obchodu s ICT. Víme, že podnikům, které se zaměřují na poskytování IT služeb, se relativně dařilo. Ekonomy často zmiňovaná „dobrá nálada“ se v tomto odvětví projevila nejen zvýšením počtu zaměstnanců (o 2 %), ale takto zaměřené subjekty se nebály ani investovat.

A platy?

Na první pohled rychlé a efektivní řešení nabízí omezení mzdových nákladů. K tomuto kroku se odhodlaly pouze společnosti působící v ICT zpracovatelském průmyslu, kde výdaje na mzdy se meziročně snížily o 13 %. Tato skutečnost jde zcela na vrub výše uvedenému snížení počtu osob pracujících v tomto sektoru. Avšak a možná na první pohled paradoxně se průměrná měsíční mzda v ICT zpracovatelském průmyslu v roce 2009 meziročně nepatrně zvýšila. Můžeme usuzovat, že v tomto odvětví dostali výpověď méně kvalifikovaní pracovníci s nízkými příjmy, zkušenější za-

Graf 4 | Průměrné mzdy v jednotlivých odvětvích ICT sektoru mezi lety 2005 a 2010

Zdroj: ČSÚ

městnanci, kteří jsou i lépe finančně ohodnoceni, v ICT zpracovatelském průmyslu zůstali, a právě proto také zde pozorujeme relativní nárůst průměrné sumy na výplatní pásce.

Zaměstnanci pracující pro podniky věnující se ICT službám se nemuseli o své platy bát, neboť jak v sektoru telekomunikací, tak i IT služeb evidujeme meziroční navýšení mzdových prostředků o 1, resp. 7 %.

Velmi zajímavé údaje, a to především z pohledu osob pracujících v ICT sektoru, nám poskytuje ukazatel o průměrné hrubé měsíční mzdě zaměstnanců v jednotlivých ICT odvětvích (graf 4). Zatímco v ICT zpracovatelském průmyslu se tento ukazatel pohybuje v posledních dvou letech kolem 22 tisíc korun, tak v telekomunikacích jde téměř o dvojnásobek, v IT službách je to okolo 35 tisíc korun. Ve všech sledovaných odvětvích ICT sektoru průměrná hrubá měsíční mzda v posledních letech roste, nejvíce pak v IT službách.

žeme učinit první opatrné odhady současného i budoucího trendu. Pokud se týká vývozu ICT zboží a tržeb ve výrobě ICT, dostávají se námi hodnocené ukazatele na úroveň předkrizového roku 2008. Radost by z toho mohli mít zejména dříve propuštění zaměstnanci, kteří pracovali ve firmách vyrábějících ICT produkty, pokud by zde nebylo jedno velké „ale“. Mezi roky 2009 a 2010 se totiž opět snížil počet zaměstnaných v tomto sektoru.

Nepoměrně nadějnější se zdá být situace v oblasti ICT služeb a zvláště pak v sektoru IT služeb. Ve výsledku mohl být krizový rok 2009 jistým impulzem k vnitřní reorganizaci ICT sektoru u nás v tom smyslu, že bylo oslabeno postavení ICT zpracovatelského průmyslu, oproti tomu navrch získaly ICT služby. Všim ale může řádně zamíchat krize eurozóny a možná recese v roce 2012. Veškeré výše uvedené předpoklady by se pak zhroutily jako pověstný domeček z karet.

IT odborníci

Český statistický úřad sleduje nejen mzdy v jednotlivých odvětvích (včetně ICT sektoru), ale i mzdy za jednotlivé skupiny zaměstnání. Proto jsou k dispozici také informace o výši průměrných měsíčních mezd IT odborníků, tzn. osob, které se zaměřují na vývoj a správu informačních technologií napříč všemi odvětvími. Takových odborníků bylo v České republice v roce 2010 podle statistik ČSÚ 122 tisíc a jejich průměrná hrubá měsíční mzda činila ve stejném roce **44 209 korun**. Tato částka tvořila 156 % celkové průměrné hrubé měsíční mzdy v České republice. Více informací k tomuto tématu naleznete na: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/lidske_zdroje_v_informacni_spolecnosti_it_odbornici

Ale co zítra?

Jelikož jsou dostupné již první údaje o ICT sektoru za rok 2010, nemluvě o dovozu a vývozu ICT zboží, mů-

Robin Rašín
oddělení statistiky výzkumu,
vývoje a informační společnosti
Lucie Vinecká
Technická univerzita v Liberci